

УДК 336.1

*М. М. Забаштанський,
к. е. н., доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів*

РОЛЬ КОНЦЕСІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*М. Zabashtanskiy,
candidate of economic sciences, associate professor, assistant professor
of human resources management and labor economics, Chernihiv National Technological University, Chernigiv*

ROLE CONCESSIONS IN ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

У статті досліджено необхідність пошуку та обґрунтування шляхів забезпечення регіонального розвитку на основі системного запровадження концесійної діяльності. Досліджено особливості процесу реалізації державної регіональної політики та розглянуто ключові принципи його реалізації. Проаналізовано динаміку капітальних інвестицій за регіонами України та визначені причини нівелювання їх впливу на стан національної економіки. Спираючись на основні пріоритети реалізації державної регіональної політики, що впливають безпосередньо на прийняття рішення щодо її організації, розроблено модель управління регіональним розвитком на основі концесії та визначено перспективи її впровадження на території країни. Обґрунтовано необхідність поширення концесійної форми управління серед об'єктів державної та комунальної форм власності зважаючи на виконання ними функції щодо життєзабезпечення суспільства.

In the article the justification and the need to find ways of ensuring regional development through the introduction of a system of concession activities. The features of the implementation of the state regional policy and considers the key principles for its implementation. The dynamics of capital investments by regions of Ukraine and by reason of leveling their impact on the national economy. Based on the main priorities of state regional policy that directly affect a decision on its organization, the model of regional development based on concession and determined prospects of its implementation in the country. The necessity spread among management concession forms of state and communal ownership because of the exercise of the functions on the sustenance of society.

Ключові слова: концесія, концесійна діяльність, регіональна політика, регіональний розвиток, сталий регіональний розвиток.

Key words: concession, concession activity, regional policy, regional development, sustainable regional development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах розвитку процесів децентралізації влади, ступеневої зміни акцентів в сторону посилення фінансової автономії регіонів, відбувається поступове збільшення відповідальності органів державної та регіональної влади за забезпечення сталого регіонального розвитку. Обмеженість бюджетного фінансування, низька ефективність функціонування більшості галузей економіки регіону, значні обсяги накопиченого фізичного та морального зносу основних засобів, низька інвестиційна привабливість та недостатня конкурентна спроможність більшості суб'єктів господарювання — проблеми, які притаманні переважній більшості регіонів країни. Вищезазначені тенденції унеможливають забезпечення сталого регіонального розвитку, що має безпосередній вплив на стан та подальший розвиток економіки країни в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем сталого регіонального розвитку займає чільне місце у галузі наук державного управління, економічних, політичних, юридичних та соціологічних наук. Значний вклад у розвиток теорії та практики системи ефективного регіонального управління здійснили багато вітчизняних вчених: М.П. Бутко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, О.І. Гонта, В.П. Ільчук, В.С. Куйбіда, Е.М. Лібанова, Л.Л. Марченко, А.І. Мокій, С.В. Онишко, С.А. Романюк, А.В. Роговий, В.Ф. Савченко, В.І. Чужиков, С.М. Шкарлет та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Забезпечення сталого розвитку регіонів в сучасних умовах безпосередньо залежить від впровадження нових форм управління, що є надзвичайно актуальним для об'єктів державної та комунальної власності, враховуючи важливість функціонування та фінансово-майновий стан даних суб'єктів господарювання. В багатьох країнах світу однією з форм управління об'єктами державної та комунальної власності є концесія. Проте на даний час недостатня увага приділена концесії як інструменту становлення системи регіонального розвитку та управління, спрямованої на забезпечення сталого розвитку регіону.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є розробка концептуальних положень та практичних рекомендацій щодо формування та використання моделей управління регіональним розвитком на основі концесії з метою забезпечення необхідних умов для забезпечення сталого регіонального розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до закону України "Про засади державної регіональної політики" державна регіональна політика — це система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території

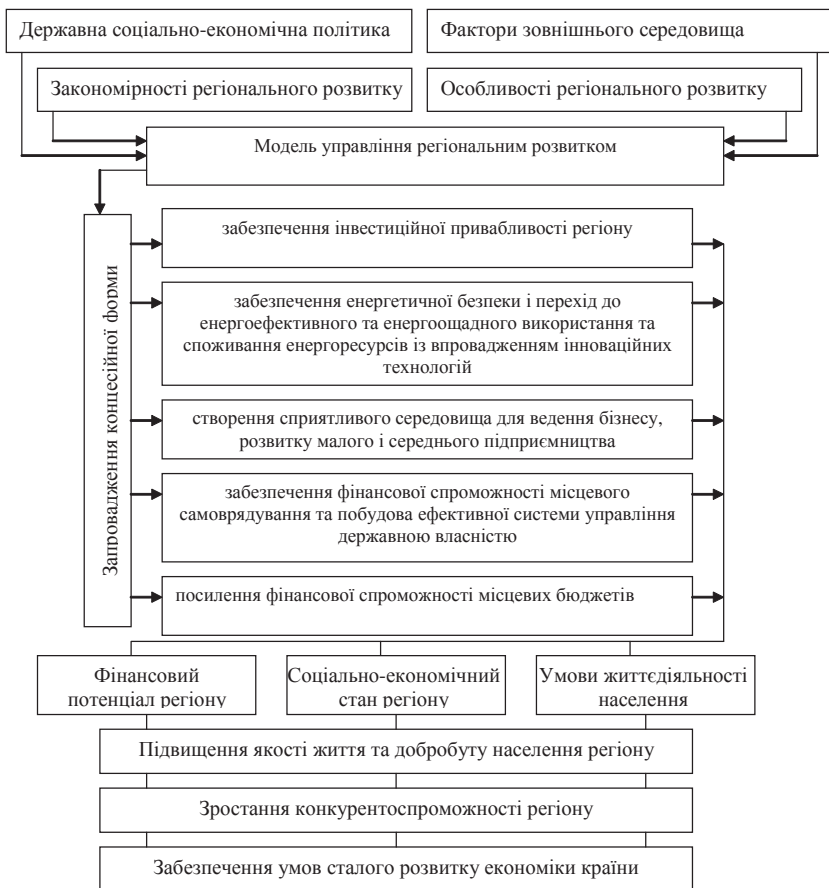

Рис. 1. Модель управління регіональним розвитком на основі концесії

України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [1]. Реалізація державної регіональної політики здійснюється з урахуванням наступних принципів:

- законності — відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- співробітництва — узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики;
- паритетності — забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку;
- відкритості — забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є у розпорядженні органів державної влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;
- субсидіарності — передачі владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації;
- координації — взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- унітарності — забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної цілісності України;
- історичної спадкоємності — врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів;
- етнокультурного розвитку — відродження етнічної самосвідомості та збереження духовної і мате-

ріальної культури етносів, сприяння розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності;

— сталого розвитку — розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;

— об'єктивності — розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі реальних показників, яких реально досягти та які можливо оцінити.

Практичне впровадження державної регіональної політики на сучасному етапі відбувається шляхом реалізації регіональних проектів, фінансове забезпечення яких може мати декілька способів: пряме бюджетне фінансування інвестиційних проектів, фінансування за рахунок державного фонду регіонального розвитку, надання державних гарантій для проектів соціально-економічного розвитку, бюджетне фінансування спільних проектів. Неможливість фінансового забезпечення проектів регіонального розвитку за рахунок Державного та місцевих бюджетів в сучасних умовах, акцентує увагу на доцільності використання державно-приватної форми управління об'єктами державної та комунальної власності, складовою якої є концесія. Модель управління регіональним розвитком на основі концесії зображено на рисунку 1.

Надзвичайно важливим джерелом фінансового забезпечення регіонального розвитку є капітальні інвестиції. Динаміка капітальних інвестицій за регіонами України зображена в таблиці 1.

У цілому можна відмітити, що загальний обсяг капітальних інвестицій за останні п'ять років збільшився на 11,3 % і на кінець 2014 року становив 204061,7 млн грн. Проте необхідно зазначити, що на фоні значного знецінення національної грошової одиниці в останні роки, реальний обсяг капітальних інвестицій має тенденцію до зменшення. Крім того, декілька областей України мають тенденцію до фактичного зменшення обсягів капітальних інвестицій, серед них: Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Чернівецька. Наведена динаміка капітальних інвестицій країни в регіональному розрізі актуалізує необхідність пошуку альтернативних джерел залучення фінансових ресурсів з метою відновлення фінансового та виробничого потенціалу.

Важливою складовою впровадження та ефективного реалізації концесійної діяльності є впровадження моніторингу оцінки ефективності її впровадження. Критерії оцінки ефективності впровадження концесійної форми управління на регіональному рівні можна розподілити на наступні групи: критерії економічної ефективності, критерії соціальної обґрунтованості, критерії ресурсного забезпечення, критерії екологічного і інституційного розвитку.

Однією з ключових груп індикаторів є соціальні індикатори, оскільки саме ця група індикаторів дозволяє визначати рівень життєзабезпечення населення, можливість задоволення першочергових потреб територіальною громадою. Серед основних критеріїв соціальних індикаторів слід виділити наступні: приріст населення за визначений проміжок часу; середній рівень заробітної плати по регіону в порівнянні з загальнодержавним; тривалість життя; рівень економічної активності населення; питома вага вартості послуг в доходах домогосподарств; рівень соціальної відповідальності бізнесу.

Не менш важливою групою індикаторів є економічні індикатори, які враховують значну кількість показників,

основними серед яких є: обсяг валового регіонального продукту на душу населення; загальний обсяг прибутку регіональних суб'єктів господарювання на душу населення; рівень рентабельності основних регіональних галузей економіки; регіональний обсяг виробленої продукції на душу населення та інші.

Серед індикаторів ресурсного забезпечення концесійної діяльності слід віднести наступні: залишкова вартість основних засобів в розрахунку на душу населення, рівень фінансового забезпечення; обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення; наявність матеріально технічних та трудових ресурсів.

Збільшення антропогенного навантаження та посилення уваги до екологічної безпеки регіонів спричиняє необхідність виокремлення групи критеріїв екологічного розвитку регіону. В процесі оцінки екологічного розвитку регіону доцільним є дослідження наступних показників: відповідність стану оточуючого середовища чинним стандартам; рівень антропогенного забруднення оточуючого середовища; стан переробки та сортування побутових відходів; екологічний стан та перспективи розвитку зон рекреації.

Законом України "Про засади державної регіональної політики" визначено основні пріоритети реалізації державної регіональної політики, основними серед яких є:

- стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;
- зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;
- формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності території;
- стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір, подолання міжрегіонального відчуження;
- визначення проблемних територій у регіонах та реалізація державних заходів щодо вирішення проблем;
- створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах;
- запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;
- формування з урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики;
- поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;
- створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад — на регіональному рівні.

Проте досягнення зазначених пріоритетів є досить важким та довготривалим завданням, виконанню якого значно сприятиме поширення концесійної форми управління серед об'єктів державної та комунальної форми власності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Забезпечення ефективного функціонування державного сектору економіки в сучасних умовах унеможли-

Таблиця 1. Динаміка капітальних інвестицій за регіонами України (млн грн.)*

Регіони України**	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	204061,7
Вінницька	3544,7	5081,0	5824,1	6109,5	5490,9
Волинська	1767,0	2577,1	3254,4	3327,1	3241,7
Дніпропетровська	16016,9	22116,0	22509,3	21290,1	19396,2
Донецька	14993,9	26802,0	31721,9	27912,4	12875,7
Житомирська	2011,5	2519,8	2892,6	3005,4	2667,1
Закарпатська	2205,4	3051,9	2736,1	2645,8	2524,4
Запорізька	7963,8	6676,5	7204,4	6838,8	6658,1
Івано-Франківська	4378,8	4256,2	5166,9	4797,2	6692,6
Київська	11331,4	17672,9	20366,8	20696,6	18264,1
Кіровоградська	2123,1	3993,2	4576,2	3224,0	2990,0
Луганська	5646,0	6979,7	8222,6	11369,3	5116,3
Львівська	8830,2	12114,0	11173,3	9816,7	8880,0
Миколаївська	4422,2	4297,8	4696,0	5008,7	3582,8
Одеська	9723,8	9347,3	14631,2	11872,2	8451,4
Полтавська	6289,4	7859,4	10217,4	9536,3	8561,0
Рівненська	1937,1	2565,8	2770,9	2837,3	2560,8
Сумська	2187,6	3022,1	2871,2	2721,3	2705,0
Тернопільська	2138,4	2524,2	3374,8	2976,2	2433,1
Харківська	8063,4	13035,0	14759,2	9292,6	7567,6
Херсонська	1890,6	2688,1	2435,7	2124,8	1917,8
Хмельницька	2947,6	3546,8	3489,3	3637,6	3811,2
Черкаська	2831,4	3225,3	3781,0	3413,3	3005,4
Чернівецька	1714,7	1794,3	2229,3	2257,4	1550,2
Чернігівська	1890,9	2397,0	2737,3	2842,0	2431,1
м. Київ	53725,8	71142,4	79614,2	70320,6	60687,2

* — складено за даними Державної служби Статистики України;

** — дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

люється, з однієї сторони, наявністю суттєвих потреб у фінансових ресурсах, з іншої сторони, обмеженістю бюджетного фінансування, а також суттєвим уповільненням інвестиційної активності в країні, що в першу чергу відображається на галузях та суб'єктах господарювання, які виконують функції щодо життєзабезпечення суспільства. Зважаючи на суттєве погіршення їх фінансового та майнового стану протягом останніх років, яке поступово призводить до неможливості подальшого функціонування на належному рівні зазначених суб'єктів господарювання, питання термінового впровадження концесій в практичну діяльність має активно підтримуватись органами державної влади та місцевого самоврядування.

Зволювання з відновленням та забезпеченням належного функціонування об'єктів державної та комунальної власності в найближчому майбутньому може призвести до виникнення техногенних криз, які унеможливають сталий розвиток як на рівні регіону, так і на рівні всієї країни протягом багатьох років.

Література:

1. Закон України "Про засади державної регіональної політики" від 05 лютого 2015 року № 156-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
2. Гайко Є.Ю. Комплексна методика оцінки економічної ефективності концесійних проектів у сфері комунальної інфраструктури / Є.Ю. Гайко // Комунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 78. Серия: Экономические науки. — К.: Техніка, 2007. — С. 54—63.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On Principles of regional policy", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (Accessed 30 April 2015).
2. Gayko, E. A. (2007), "Comprehensive methodology for assessing the economic efficiency of concession projects in the municipal infrastructure", Kommunal'noe khoziajstvo horodov: Nauch.-tekhn. sb. Seryia: Ekonomicheskye nauky, vol. 78, pp. 54—63.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2015 р.